

DIALECTICAL RELATIONS BETWEEN HISTORICAL MEMORY AND MODERNIZATION PROCESSES IN THE SOCIAL TRANSFORMATION OF UZBEK SOCIETY

Akmal Mannonjonovich Makhmudov
Researcher, Fergana State University
Doctor of Philosophy (PhD) in History
e-mail: a.maxmudov@mail.ru
Fergana, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: historical memory, modernization, social transformation, national identity, New Uzbekistan, social consciousness, spiritual heritage, development, dialectics.

Received: 25.06.26

Accepted: 26.06.26

Published: 27.06.26

Abstract: This article provides a socio-philosophical analysis of the dialectical relationship between historical memory and modernization in the process of social transformation of Uzbek society. The study examines the role of historical memory in shaping national identity and social cohesion, as well as the impact of modernization on the development of social institutions and social consciousness. Furthermore, a comparative analysis is conducted of the concepts of historical memory, national development, and New Uzbekistan as reflected in the works of the President of the Republic of Uzbekistan, alongside the theoretical perspectives of CIS scholars on modernization processes. The findings demonstrate that historical memory and modernization are not contradictory phenomena but rather interconnected dialectical factors of societal development.

O‘ZBEK JAMIYATINING IJTIMOY TRANSFORMATSIYASIDA TARIXIY XOTIRA VA MODERNIZATSIYA JARAYONLARI O‘RTASIDAGI DIALEKTIK MUNOSABATLAR

Akmal Mannonjonovich Maxmudov
Farg‘ona davlat universiteti tadqiqotchisi
Tarix fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
e-mail: a.maxmudov@mail.ru
Farg‘ona, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: tarixiy xotira, modernizatsiya, ijtimoiy transformatsiya, milliy identiklik, Yangi Oʻzbekiston, ijtimoiy ong, maʼnaviy meros, taraqqiyot, dialektika.

Annotatsiya: Mazkur maqolada Oʻzbek jamiyatining ijtimoiy transformatsiyasi jarayonida tarixiy xotira va modernizatsiya oʻrtasidagi dialektik munosabatlar ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda tarixiy xotiraning milliy identiklik va ijtimoiy birdamlikni shakllantirishdagi oʻrni, modernizatsiyaning ijtimoiy institutlar hamda ijtimoiy ong rivojiga taʼsiri yoritilgan. Shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti asarlarida ilgari surilgan tarixiy xotira, milliy taraqqiyot va Yangi Oʻzbekiston konsepsiyasining mazmun-mohiyati hamda MDH olimlarining modernizatsiya haqidagi nazariy qarashlari qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari tarixiy xotira va modernizatsiya bir-biriga qarama-qarshi emas, balki jamiyat taraqqiyotining oʻzaro bogʻliq dialektik omillari ekanligini koʻrsatadi.

**ДИАЛЕКТИЧЕСКИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ИСТОРИЧЕСКОЙ
ПАМЯТЬЮ И ПРОЦЕССАМИ МОДЕРНИЗАЦИИ В СОЦИАЛЬНОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ УЗБЕКСКОГО ОБЩЕСТВА**

Акмал Маннонович Махмудов

Исследователь Ферганского государственного университета

Доктор философии (PhD) по историческим наукам

e-mail: a.maxmudov@mail.ru

Фергана, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: историческая память, модернизация, социальная трансформация, национальная идентичность, Новый Узбекистан, общественное сознание, духовное наследие, развитие, диалектика.

Аннотация: В данной статье с социально-философской точки зрения анализируются диалектические взаимоотношения между исторической памятью и модернизацией в процессе социальной трансформации узбекского общества. В исследовании раскрывается роль исторической памяти в формировании национальной идентичности и общественной солидарности, а также влияние модернизации на развитие социальных институтов и общественного сознания. Кроме того, проведён сравнительный анализ содержания и сущности концепций исторической памяти, национального развития и Нового

Узбекистана, отражённых в трудах Президента Республики Узбекистан, а также теоретических взглядов учёных стран СНГ на процессы модернизации. Результаты исследования показывают, что историческая память и модернизация не являются противоположными явлениями, а выступают взаимосвязанными диалектическими факторами общественного развития.

Kirish. XXI asrda globallashuv, raqamli transformatsiya va geosiyosiy o'zgarishlar sharoitida tarixiy xotira va modernizatsiya masalalari jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, milliy davlatchilikni mustahkamlash, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va barqaror taraqqiyotni ta'minlash jarayonlarida tarixiy tajriba hamda zamonaviy rivojlanish ehtiyojlarini uyg'unlashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin tarixiy xotirani tiklash, milliy o'zlikni anglash va tarixiy merosni qayta baholash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Bugungi kunda esa Yangi O'zbekiston konsepsiyasi doirasida tarixiy meros va modernizatsiya o'rtasidagi dialektik uyg'unlik yangi mazmun bilan boyimoqda.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "xalqning boy tarixi va madaniyati, buyuk ajdodlarimizning ilmiy-ma'naviy merosi biz uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi" [1]. Mazkur g'oya tarixiy xotiraning zamonaviy taraqqiyotdagi o'rnini belgilovchi konseptual yondashuv sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotning maqsadi O'zbek jamiyatining ijtimoiy transformatsiyasida tarixiy xotira va modernizatsiya jarayonlari o'rtasidagi dialektik munosabatlarni ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda dialektik metod, tarixiylik va mantiqiylik birligi, tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil va sivilizatsion paradigma metodlaridan foydalanildi.

Nazariy manba sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentlari I.A.Karimov va Sh.M.Mirziyoyev asarlari, shuningdek MDH mamlakatlari olimlari – V.S.Stepin, J.T.Toshchenko, N.I.Lapin, A.G.Zdravomislov, V.A.Yadov va boshqa tadqiqotchilarning ilmiy qarashlari tahlil qilindi.

Natijalar. Tarixiy xotira ijtimoiy transformatsiyaning ma'naviy asosi sifatida. Tarixiy xotira jamiyatning o'z tarixiy tajribasini anglash, avlodlar davomiyligini saqlash va milliy identiklikni shakllantirishga xizmat qiluvchi ijtimoiy hodisadir. Tarixiy xotira orqali jamiyat o'zining o'tmishi, buguni va kelajagi o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydi.

Birinchi prezidentimiz I.A.Karimov tarixiy xotirani millat taraqqiyotining muhim omili sifatida baholab: “Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q” [2], deb ta’kidlagan. Mazkur konseptual yondashuv mustaqillik yillarida tarixiy ong va milliy identiklikni tiklash siyosatining nazariy asosiga aylandi.

Tarixiy xotira ijtimoiy ongning tarkibiy qismi sifatida nafaqat o‘tmishni eslash, balki jamiyatning ma’naviy barqarorligini ta’minlash vazifasini ham bajaradi. Shu jihatdan u milliy qadriyatlar va zamonaviy taraqqiyot o‘rtasidagi bog‘lovchi mexanizm hisoblanadi.

Rossiyalik olim J.T.Toshchenko tarixiy xotirani “ijtimoiy ongning tarixiy tajribani saqlash va avlodlarga uzatishga xizmat qiluvchi shakli” sifatida talqin qiladi [3]. Ushbu yondashuv O‘zbekiston jamiyatida ham tarixiy xotiraning ijtimoiy transformatsiyadagi ahamiyatini tushunishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Modernizatsiya va ijtimoiy taraqqiyotning yangi paradigmasi. Modernizatsiya ijtimoiy institutlar, iqtisodiy munosabatlar, siyosiy tizim va madaniy qadriyatlarning zamon talablariga mos ravishda yangilanish jarayonidir.

Bugungi O‘zbekistonda modernizatsiya iqtisodiy islohotlar, raqamlashtirish, ta’lim tizimini takomillashtirish, davlat boshqaruvini optimallashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish orqali namoyon bo‘lmoqda.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” asarida taraqqiyotning asosiy maqsadi inson manfaatlarini va inson qadriyatini ta’minlash bilan bog‘lanadi [4]. Bu esa modernizatsiyaning texnokratik emas, balki insonparvarlik mazmuniga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Akademik V.S.Stepinning fikricha, zamonaviy modernizatsiya jarayonlari madaniy qadriyatlar va tarixiy tajribaga tayangan holda amalga oshirilgandagina samarali bo‘lishi mumkin [5]. Ushbu qarash O‘zbekiston taraqqiyot modeli uchun ham muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Tarixiy xotira va modernizatsiya o‘rtasidagi dialektik birlik. Tadqiqot natijalari tarixiy xotira va modernizatsiya o‘rtasida murakkab dialektik munosabat mavjudligini ko‘rsatdi. Bir tomondan, modernizatsiya jamiyatni yangilanishga undasa, ikkinchi tomondan, tarixiy xotira ushbu yangilanishning ma’naviy chegaralarini belgilaydi.

N.I.Lapin modernizatsiya va an’analar o‘rtasidagi munosabatlarni tahlil qilar ekan, modernizatsiyaning muvaffaqiyati milliy madaniyat va tarixiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashganlik darajasiga bog‘liq ekanligini ta’kidlaydi [6].

O'zbekiston tajribasi ham ushbu fikrni tasdiqlaydi. Chunki mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar tarixiy merosni inkor etmasdan, balki undan taraqqiyot resursi sifatida foydalanishga asoslanmoqda.

Masalan, jadidlar merosining qayta tiklanishi, Amir Temur va Temuriylar davri tarixining chuqur o'rganilishi, buyuk allomalar merosining xalqaro miqyosda targ'ib qilinishi modernizatsiya va tarixiy xotiraning uyg'unlashuviga xizmat qilmoqda.

Yangi O'zbekiston sharoitida tarixiy xotira va modernizatsiyaning integrativ modeli. Yangi O'zbekiston taraqqiyot bosqichi tarixiy xotira va modernizatsiya sintezining yangi modelini shakllantirmoqda. Mazkur modelning asosiy xususiyati milliy qadriyatlar va global rivojlanish tendensiyalarining uyg'unlashtirilishidan iborat.

A.G.Zdravomislovning fikricha, jamiyatning barqaror rivojlanishi kollektiv identiklik va innovatsion rivojlanishning muvozanatiga bog'liq [7]. O'zbekistonning bugungi taraqqiyot strategiyasi ham aynan shu tamoyil asosida rivojlanmoqda.

Tarixiy xotira jamiyatning ma'naviy immunitetini mustahkamlasa, modernizatsiya uning iqtisodiy va institutsional salohiyatini oshiradi. Natijada barqaror va inklyuziv taraqqiyot uchun zarur sharoit vujudga keladi.

Muhokama. Tahlillar tarixiy xotira va modernizatsiya o'rtasidagi munosabatlarni uchta konseptual model asosida tushuntirish mumkinligini ko'rsatdi.

Birinchi model konservativ yondashuv bo'lib, unda tarixiy meros mutlaq qadriyat sifatida talqin qilinadi.

Ikkinchi model radikal modernistik yondashuv bo'lib, unda an'analar taraqqiyotga to'sqinlik qiluvchi omil sifatida baholanadi.

Uchinchi model dialektik-integrativ yondashuv bo'lib, unda tarixiy xotira va modernizatsiya o'zaro uyg'unlashtiriladi.

O'zbekiston tajribasi uchinchi modelning samaradorligini namoyon qilmoqda. Chunki Yangi O'zbekiston konsepsiyasida milliy qadriyatlar va zamonaviy rivojlanish strategiyasi bir-birini inkor etmaydi, aksincha o'zaro boyitadi [8].

Xulosa. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Tarixiy xotira O'zbek jamiyatining ma'naviy barqarorligi va milliy identikligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir.
2. Modernizatsiya jamiyatning zamonaviy rivojlanishini ta'minlovchi obyektiv va zaruriy jarayon hisoblanadi.
3. Tarixiy xotira va modernizatsiya bir-biriga qarama-qarshi emas, balki o'zaro bog'liq dialektik hodisalardir.

4. O‘zbekiston tajribasida modernizatsiya tarixiy merosni inkor etish emas, balki undan taraqqiyot resursi sifatida foydalanishga asoslanmoqda.

5. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot modeli tarixiy xotira va modernizatsiyaning integrativ uyg‘unligi asosida shakllanmoqda.

6. Kelajakda mamlakatning barqaror taraqqiyoti tarixiy xotirani saqlash va innovatsion rivojlanishni uyg‘unlashtirish darajasiga bog‘liq bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2021. B. 29.
2. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo‘q. Toshkent: Sharq, 1998. B. 3.
3. Тоценко Ж.Т. Историческое сознание и историческая память. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2015. С. 24–31.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2021. B. 42–48.
5. Степин В.С. Цивилизация и культура. Санкт-Петербург: СПбГУП, 2011. С. 87–95.
6. Лапин Н.И. Социокультурный подход и модернизация России. Москва: ИФ РАН, 2012. С. 56–63.
7. Здравомыслов А.Г. Социология российского кризиса. Москва: Наука, 2009. С. 114–120.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–158-son Farmoni. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida. 2023-yil 11-sentabr.